



КОНКУРЕНЦІЯ ПРОТИ МОНОПОЛІЇ

i ПРО ЩО?

Які передумови необхідні для зниження вартості тепла та покращення якості послуг для споживачів?

i ПРО ЩО? ДОКЛАДНІШЕ

З початком нового опалювального сезону проблеми у сфері теплопостачання знову вийшли на перший план. Країною поширюється інформація про запізнення із запуском котельних на початку опалювального сезону, про прохолоду в житлових приміщеннях, що «бадьорить», про продовження ремонту теплових мереж у той час, коли люди вже чекають на тепло в своїх оселях, про постійні скарги комунальників на несвоєчасне та недостатнє фінансування. Найбільше нарікань надходить від споживачів щодо систем централізованого теплопостачання. Тому варто замислитися над тим, як зробити сферу теплопостачання більш ефективною, здатною якісно вирішувати внутрішні проблеми та краще задовольняти потреби споживачів. Проблемні питання, що накопичилися в цій сфері, чекають свого вирішення. Вони досить складні, комплексні і, очевидно, не передбачають простих рішень та миттє-

вого отримання результатів, але шлях осилить лише той, хто рухається

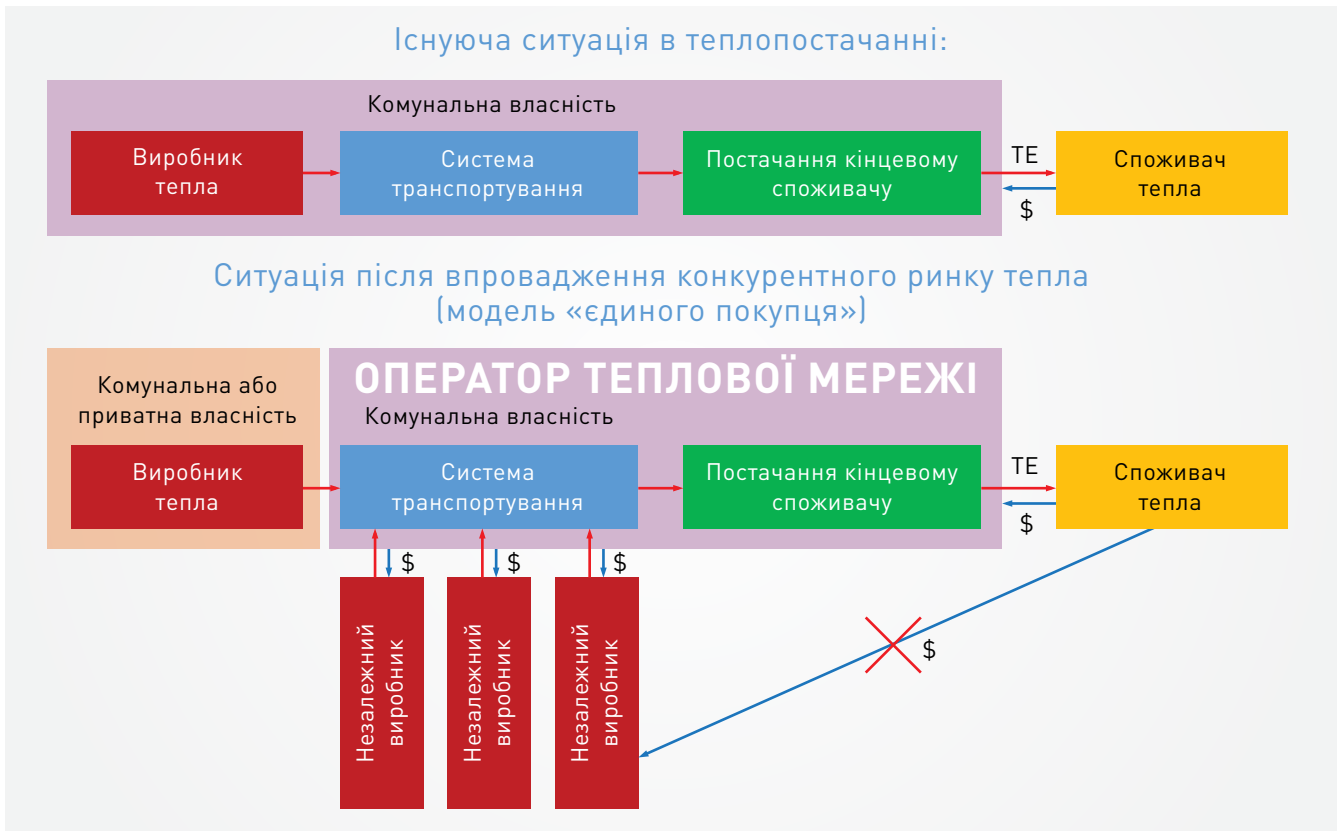
? НА КОГО І ЯК ВПЛИНЕ?

Досвід ряду європейських країн свідчить, що одним з ефективних шляхів забезпечення розвитку та підвищення ефективності систем теплопостачання є запровадження конкурентних відносин у цій сфері. Слово «конкуренція» у нас досі сприймається частиною суспільства в дещо негативному сенсі та асоціюється з агресивною боротьбою «конкурентів» за прибуток, які нехтують суспільними інтересами. Проте конкуренція, поставлена в цивілізовані законодавчі рамки, може стати рушійною силою для позитивних змін у сфері теплопостачання.

На даний час у централізованому теплопостачанні України переважна більшість виробників та постачальників теплової енергії (надалі — ТЕ) належать до комунальної або державної власності.

Причому часто ці організації поєднують діяльність із виробництва, транспортування та постачання ТЕ (рис. 1) і є монополістами в централізованому теплопостачанні на певній території протягом багатьох десятиліть. Більшість із них використовують як

Рисунок 1. Спрощена модель конкурентного ринку тепла



паливо — природний газ, що наразі є найдорожчим з енергоносіїв (рис. 2).

Саме на паливну складову, основу якої становить природний газ, з липня 2016 року припадає 84% тарифу на теплову енергію для населення (рис. 3, 4).

Частка відновлюваних джерел, зокрема біомаси, складає в теплопостачанні близько 2,6% (рис. 4), причому незалежні виробники ТЕ в основному впроваджують котельні на біомасі для теплопостачання окремих об'єктів, без приєднання до мережі централізованого теплопостачання. Наприклад, заміна окремих газових котельень на об'єктах бюджетної сфери (школи, лікарні) котельнями на інших видах палива є доволі розповсюдженою практикою.

Це означає, що для приватного бізнесу легше увійти в цю сферу, не втручаючись у централізоване теплопостачання. Наразі в Україні немає прикладів роботи кількох незалежних виробників тепла різної форми власності, що працювали б в одній тепловій мережі, так само як немає реальних прикладів теплопостачання на конкурентних засадах. Водночас саме централізоване теплопостачання, що охоплює близько 40% усіх домогосподарств

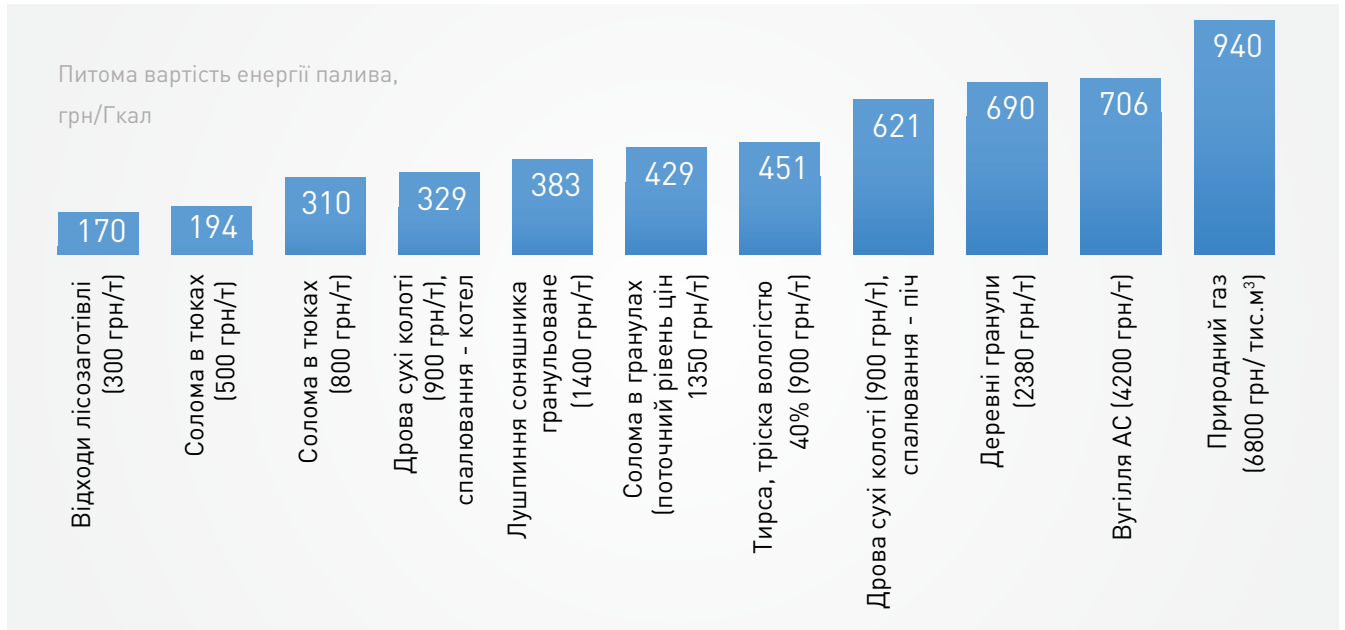
України, а також велику частку бюджетних та інших споживачів у містах, є найбільш проблемною сферою.

ЩО РОБИТИ, АБО НАВІЩО ЦЕ ПОТРІБНО?

Що ж ми розуміємо під конкуренцією в теплопостачанні та які позитивні зміни можна очікувати від її впровадження?

Насамперед пропонується запровадження конкуренції у виробництві теплової енергії, що передбачає надання можливості незалежним виробникам приєднуватися до існуючих тепломереж (рис. 1). При цьому власник тепломереж стає Оператором, що закуповує теплову енергію на конкурсній основі в незалежних виробників (щомісячні аукціони). У цих аукціонах також бере участь і сам Оператор, якщо він має власні теплогенеруючі потужності. Оператор продає ТЕ споживачам одного типу на рівних умовах та за однаковими цінами і несе відповідальність перед ними за якість теплопостачання. Оператор надає незалежним виробникам тепла доступ до мережі на рівних умовах зі своєю власною генеруючою потуж-

Рисунок 2. Порівняння вартості тепла з різних видів палива



ністю. Таким чином, конкуренція має місце лише на стадії виробництва ТЕ. Описаний підхід відображає так звану модель «єдиного покупця», яка широко реалізована в різних формах у більшості країн ЄС.

Наведемо основні вигоди, очікувані від впровадження конкурентного ринку тепла:

- Конкуренція виробників — передумова для зниження тарифів на тепло.

- Зростання приватних інвестицій у секторі централізованого теплопостачання. Оновлення виробничої інфраструктури.

- Підвищення ефективності виробництва теплової енергії для Операторів і незалежних виробників.

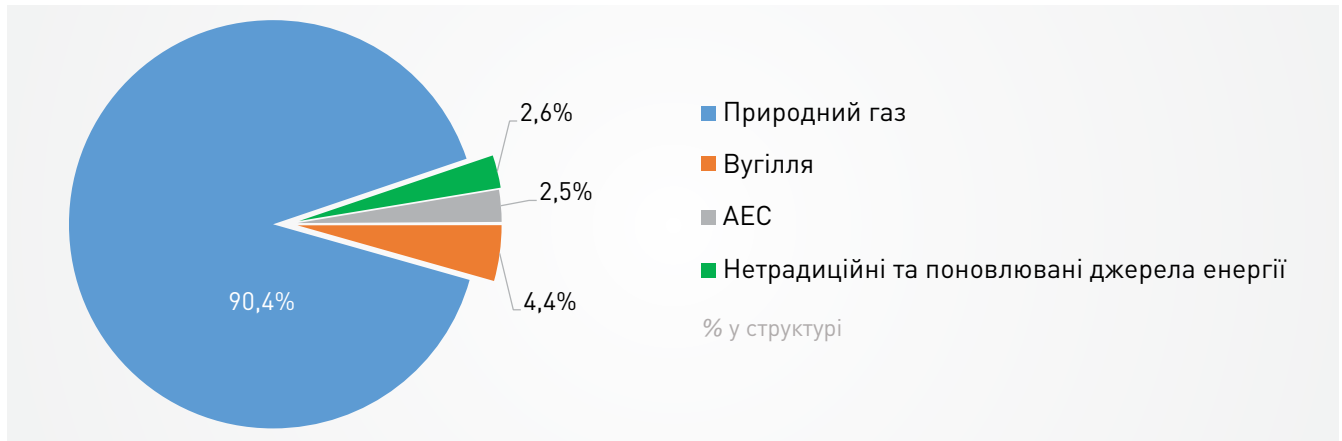
- Зростання заміщення природного газу біомасою та іншими альтернативними джерелами енергії в секторі ЦТ — запорука підвищення енергонезалежності держави.

Рисунок 3. Структура середньозваженого тарифу на теплову енергію для потреб населення з липня 2016 р. (1043 грн/Гкал без ПДВ).

Презентація НКРЕКП «Формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання від «А» до «Я», 2016 р.



Рисунок 4. Структура виробництва теплової енергії за видами використання палива в 2015 році. Звіт про діяльність НКРЕКП в 2015 р.



- Підвищення попиту на біопалива та інші альтернативні джерела енергії в секторі ЦТ.
- Створення нових робочих місць у секторі виробництва й заготівлі біопалив та виробництва відповідного біоенергетичного обладнання.

Цікаво зазначити, що можливість конкуренції в теплопостачанні передбачається існуючим українським законодавством. Так, у Законі України «Про теплопостачання» (<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>) прямо сказано, що одним із принципів державної політики у сфері теплопостачання є «сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку теплової енергії», а одним із завдань державного регулювання діяльності в цій сфері є «запобігання монополізації та створення умов для розвитку конкурентних відносин у сфері теплопостачання». Завдання сприяння створенню конкурентного середовища в цій сфері покладено на НКРЕКП. Суб'єктам господарської діяльності у сфері теплопостачання забороняється зловживати монопольним становищем у будь-якій формі.

Згідно із цим Законом, теплогенеруючі організації, незалежно від організаційно-правових форм та форм власності, що використовують різні технології виробництва ТЕ, мають рівні права доступу на ринок ТЕ та приєднання до магістральних і місцевих теплових мереж, за умов виконання ними технічних умов

на приєднання. Теплотранспортуюча організація не має права відмовити теплогенеруючій організації в транспортуванні ТЕ, якщо це дозволяють технічні можливості системи.

Якщо до теплової мережі теплопостачальної організації приєднані дві або декілька теплогенеруючих організацій, то встановлення пріоритетності укладання договорів на закупівлю ТЕ від них здійснюється на конкурентних засадах. Конкурс має організувати виконавчий орган міської або селищної ради в порядку, встановленому законодавством (зазначений порядок так і не було розроблено).

При збільшенні обсягів теплоспоживання місцеві органи виконавчої влади мають обирати проекти теплогенеруючих об'єктів, призначених для будівництва, відповідно до затвердженої у встановленому законодавством порядку схеми теплопостачання на конкурсних засадах.

! ВИСНОВОК

Здавалося б, конкурентні засади в теплопостачанні встановлені на рівні закону, і формальних перепон для них немає. Так що ж заважає вітчизняним потенційним незалежним виробникам тепла долучитися до сфери централізованого теплопостачання? По це ви дізнаєтеся в наступному номері нашого часопису. ■

Домбровський О.Г., перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки.

Савчук С.Д., голова Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

Гелетуха Г.Г., голова Біоенергетичної асоціації України.

Корсакайте Д., керівник Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні».

Крамар В.Г., завідувач відділу Науково-технічного центру «Біомаса».